

Παυλίδη Υπ. Αντωνίου
Σχολ. Συμβούλου, Δρα Κοινωνιολογίας

Το Φροντιστήριο Τραπεζούντας και η διείσδυση του ελλαδικού κράτους στον Πόντο κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

1. Γενικά

Οι διαθέσιμες πηγές και η υπάρχουσα βιβλιογραφία έχουν πλήθος αναφορών στις σχέσεις ελλαδικού κράτους και Πόντου κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα¹. Στις σχέσεις αυτές σημαίνουσα θέση έχει, εκτός των άλλων και η έλευση ενός αριθμού Ποντίων μαθητών αποφοίτων σχολείων της πατρίδας τους στην Αθήνα για να σπουδάσουν στο εκεί Πανεπιστήμιο ως υπότροφοι φιλεκπαιδευτικών συλλόγων της Τραπεζούντας και στη συνέχεια να επιστρέψουν εκεί για να στελεχώσουν τα εκεί σχολεία και κυρίως το Φροντιστήριο².

Στους εκπαιδευτικούς κύκλους της Τραπεζούντας, είναι γενικά αποδεκτό ότι η αισθητή έλλειψη αξιόλογων διδασκαλισσών για τα σχολεία, μπορεί να αντιμετωπιστεί με την αποστολή ως υποτρόφων δύο ή τριών “ηθικών και σεμνών” κοριτσιών αποφοίτων του Παρθεναγωγείου Τραπεζούντας - το οποίο υπάγεται όπως και όλα τα υπόλοιπα σχολεία της πόλης στο Φροντιστήριο – στο Αρσάκειο της Αθήνας, ώστε αφού αποφοιτήσουν από εκεί “να επανέλθωσι διδασκάλισσαι διαρκείς και μόνιμοι” υπό την εφορεία των σχολείων της πόλης. Η αποστολή γενικά κοριτσιών στο Αρσάκειο θεωρείται μια πολύ καλή επένδυση για το εκπαιδευτικό σύστημα της πόλης, δεδομένου ότι έτσι θα υπάρξουν καλύτερες και με οικονομικότερους όρους, για την ελληνική κοινότητα, διδασκάλισσες³.

Η έλευση Ποντίων μαθητών στην Αθήνα για σπουδές στο Πανεπιστήμιο με στόχο, μετά τις σπουδές τους, να στελεχώσουν τα εκπαιδευτήρια της ιδιαίτερης πατρίδας τους, παρατηρείται από τα μέσα ακόμη του 19^{ου} αιώνα και αποδεικνύεται και από τα μητρώα του Πανεπιστημίου. Πρώτος Πόντιος φοιτητής (Φιλολογίας) του Πανεπιστημίου Αθηνών φέρεται ο Τραπεζούντιος Κωνσταντίνος Ξανθόπουλος⁴, ο οποίος ως γνωστόν επιστρέφει το 1844 στην πατρίδα του και αναλαμβάνει τη διεύθυνση του Φροντιστηρίου, μεταφέροντας

¹ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ, τ. 86-87, 1957, σελ. 4129. Εδώ παρατίθεται φωτογραφία Ποντίων φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών, στον κήπο του Ζαππείου, με τη σχετική λεζάντα.

² ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ, Σύγγραμμα περιοδικόν, έτος Α, εν Τραπεζούντι 28 Ιουνίου 1880, σελ. 74. Εδώ παρατίθεται ανακοίνωση της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας των Τραπεζουντιών Αθηνών «Ο Βησσαρίων», όπου γνωστοποιείται η απόφαση της Αδελφότητας να προχωρήσει σε διαγωνισμό μεταξύ των αποφοίτων του Φροντιστηρίου, για τη χορήγηση μιας υποτροφίας για σπουδές στο Διδασκαλείο των Αθηνών. Εκφράζεται επίσης η βούληση της Αδελφότητας να χορηγήσει πολύ περισσότερες τέτοιες υποτροφίες, μέσω των οποίων ασφαλώς συνδέεται ο Πόντος και ιδιαίτερα η εκπαίδευσή του με το ελλαδικό κράτος και τους ιδεολογικούς του μηχανισμούς.

³ Ο.π., σελ. 243.

⁴ ΜΑΚΠ (Μητρώο του Αθήνησι Καποδιστριακού Πανεπιστημίου), σελ. 19, ακαδημαϊκού έτους 1842-43, πρυτανεία Μ. Αποστολίδη. Είναι ένας από τους 48 φοιτητές του έτους εκείνου, με Α.Μ. 221

εκεί την ιδεολογία του νεοσύστατου Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και κατ' επέκταση του ελλαδικού κράτους. Δεύτερος στη σειρά είναι ο (επίσης Τραπεζούντιος) Γεώργιος Συμβουλίδης⁵ (στη Νομική σχολή), ο οποίος μετά τις σπουδές του επιστρέφει στην πατρίδα του και στη συνέχεια συνεχίζει τις σπουδές του στη Γαλλία. Δωρίζει δε τη βιβλιοθήκη του στο Φροντιστήριο και μεσολαβεί στον ομογενή Βερναρδάκη που είναι επιχειρηματίας στην Αγία Πετρούπολη, να ανεγείρει δύο σχολεία στην περιοχή Τραπεζούντας, μεταξύ των οποίων το ένα στο προάστιο της Τραπεζούντας Πολίτα και το άλλο στο Καπήκιοι, όπου φοιτούν οι πρώην Κρυπτοχριστιανοί οι οποίοι επανακτούν με τις μεταρρυθμίσεις την πρότερή τους ταυτότητα⁶.

Επόμενος είναι ο Θεόδωρος Κυριακίδης⁷, ο οποίος παρακολουθεί μαθήματα μόνο για ένα έτος και στη συνέχεια επιστρέφει στην Τραπεζούντα, όπου διδάσκει στο Φροντιστήριο με διευθυντή τον Περικλή Τριανταφυλλίδη και λίγο αργότερα με τον Κωνσταντίνο Ξανθόπουλο⁸. Ακολουθεί ο Νικόλαος Κοντόπουλος⁹, ο Νικόλαος Γεμουρίτης¹⁰, και μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες της εκπαίδευσης του Πόντου κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Πρόκειται για το μαθητή του Κωνσταντίνου Ξανθόπουλου, Γεώργιο Παπαδόπουλο (Κυριακίδη)¹¹. Μετά την αποφοίτησή του επιστρέφει μεταφέροντας την ιδεολογία του Πανεπιστημίου τόσο στην ιδιαίτερή του πατρίδα Αργυρούπολη, όπου αναλαμβάνει τη διεύθυνση του εκεί Φροντιστηρίου από το 1855 μέχρι το 1862, όσο και στην Τραπεζούντα, αναλαμβάνοντας τη διεύθυνση του Φροντιστηρίου της για τα επόμενα 10 χρόνια, μέχρι το 1872. Επόμενος ο Γεώργιος Κοζάνης από την Κερασούντα¹², ο Ιωάννης Κανδύλης από την Τραπεζούντα¹³, ο Ιωακείμ Ονουφρίου από την Αργυρούπολη¹⁴, ο Ηλίας Χαραλάμπους από την Τραπεζούντα¹⁵ και ο Γεώργιος Κλητηρόπουλος από τη Νικόπολη¹⁶. Ο κύκλος αυτής της εποχής των μέσων του 19^{ου} αιώνα κλείνει με μια ενδιαφέρουσα περίπτωση. Πρόκειται για το Γεώργιο Ευθυβούλη από την Τραπεζούντα¹⁷, ο οποίος αποφοιτά από το Φροντιστήριο κατά το σχολικό έτος 1865-66¹⁸, ενώ μετά την αποφοίτησή του από το Πανεπιστήμιο Αθηνών προσλαμβάνεται ως εκπαιδευτικός στο Φροντιστήριο, με Διευθυντή το Γεώργιο Παπαδόπουλο (Κυριακίδη), όπου διδάσκει από το 1869-70 μέχρι το 1872-73, ενώ ορίζεται ως Διευθυντής του σχολείου κατά το έτος 1878-79¹⁹. Το ενδιαφέρον συνίσταται στο γεγονός ότι ο

⁵ ΜΑΚΠ, έτους 1845-46, σελ.35, Α.Μ.411

⁶ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Επαμεινώντας «Βιογραφία των εκ Τραπεζούντος και της περί αυτήν χώρας από την αλώσεως μέχρις ημών ακμασάντων λογίων, μετά σχεδιάσματος περί του ελληνικού Φροντιστηρίου των Τραπεζουντίων », Αθήνα 1897, σελ. 196.

⁷ ΜΑΚΠ, έτους 1848-49, επί πρυτανείας Φιλίππου Ιωάννου, είναι μεταξύ των 132 φοιτητών του 1^{ου} έτους, με Αρ. Μητρώου 860, στη σελ. 72.

⁸ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Επαμεινώνδας, ο.π., σελ. 170-171.

⁹ ΜΑΚΠ, έτος 1851-52, στη Φιλοσοφική με Α.Μ. 1240, στη σελ. 104.

¹⁰ ΜΑΚΠ, 1851-52, στη Φιλοσοφική, μς ΑΜ1241, στη σελ. 104.

¹¹ ΜΑΚΠ, 1852-53, Φιλοσοφική, ΑΜ 1330, στη σελίδα 110 του μητρώου.

¹² ΜΑΚΠ, 1852-53, Νομική, ΑΜ 1500, στη σελ. 125.

¹³ ΜΑΚΠ, 1856-57, Φιλοσοφική, ΑΜ 2042, σελ. 171.

¹⁴ ΜΑΚΠ, 1859-60, Νομική, ΑΜ 2560, σελ. 214.

¹⁵ ΜΑΚΠ, 1860-61, Θεολογική, ΑΜ 2812, σελ. 235.

¹⁶ ΜΑΚΠ, 1865-66, ΑΜ 4108, σελ. 327.

¹⁷ ΜΑΚΠ, 1865-66, ΑΜ 4139, στη σελίδα 329 του Μητρώου του Πανεπιστημίου.

¹⁸ ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ, σύγγραμμα περιοδικόν, έτος Α', τεύχος 40, εν Τραπεζούντι 28

Φεβρουαρίου 1881, σελίς 638.

¹⁹ Ο.π., σελ. 670 και 687.

εν λόγω είναι ο πρώτος που γίνεται δεκτός στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ως απόφοιτος του Φροντιστηρίου Τραπεζούντας, ενώ μέχρι τότε οι Πόντιοι μαθητές που ήταν κατά κανόνα απόφοιτοι του Φροντιστηρίου Τραπεζούντας, παρακολουθούσαν για ένα διάστημα μερικών μηνών μαθήματα σε κάποιο από τα σχολεία των Αθηνών και κατόπιν περνούσαν από μια εξεταστική επιτροπή, η οποία πιστοποιούσε το ικανό για την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο επίπεδο κατάρτισης, όπως φαίνεται από τα σχετικά αποσπάσματα του Μητρώου του Πανεπιστημίου. Φαίνεται δηλαδή ότι με την ανάληψη της Διεύθυνσης του Φροντιστηρίου από τον ήδη απόφοιτο του Πανεπιστημίου Γεώργιο Παπαδόπουλο (Κυριακίδη), το Πανεπιστήμιο θεωρεί ότι το ήδη σημαντικότερο αυτό σχολείο του Πόντου έχει φτάσει πλέον στο επιθυμητό επίπεδο παροχής εκπαίδευσης και συνεπώς μπορούν να γίνουν δεκτοί στο Πανεπιστήμιο απευθείας οι απόφοιτοί του.

Την εποχή αυτή, που το επίπεδο της εκπαίδευσης στον Πόντο και κυρίως στο Φροντιστήριο είναι χαμηλό, η αποστολή μαθητών αποφοίτων του Φροντιστηρίου με την ευθύνη της ελληνικής κοινότητας και τη στήριξη των ποντιακών συλλόγων της Αθήνας, βοηθά αποφασιστικά στην παραγωγή αξιόλογων στελεχών για τα σχολεία του Πόντου και κυρίως για το Φροντιστήριο. Η Τραπεζούντα δε μαζί με την Κερασούντα, είναι δύο από τις 17 συνολικά πόλεις του εξωελλαδικού ελληνισμού που στηρίζουν οικονομικά τη λειτουργία του Πανεπιστημίου της Αθήνας, στέλνοντας κατά το 1864 το ποσό των 1.420 δραχμών²⁰. Το γεγονός αυτό δείχνει τη μεγάλη σημασία που αποδίδει η ελληνική κοινότητα του Πόντου στο ρόλο που παίζει το Πανεπιστήμιο στα εκπαιδευτικά πράγματα της περιοχής και κυρίως στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης, αμέσως μετά την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων, οι οποίες, όπως ήδη ελέχθη, συνιστούν την απαρχή μιας συνεχούς οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης για τους Έλληνες όχι μόνο του Πόντου, αλλά όλης της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η συνεχής αυτή ανάπτυξη, ιδιαίτερα σ'ότι αφορά τη εκπαίδευση, δημιουργεί συνεχώς νέες ανάγκες και για το λόγο αυτό ο αριθμός των μαθητών που στέλνονται στην Αθήνα μεγαλώνει συνεχώς, παράλληλα με την αύξηση του αριθμού των μαθητών. Μέχρι δε την έναρξη του 1^{ου} παγκοσμίου πολέμου, η διείσδυση του ελλαδικού κράτους στον Πόντο και κυρίως στην Τραπεζούντα μέσω του Πανεπιστημίου και των Ποντίων φοιτητών, συνεχώς εντείνεται. Έτσι κατά τις αρχές του 20ου αιώνα στο Φροντιστήριο διδάσκουν στο μεν επίπεδο του Δημοτικού σχολείου κυρίως “διδασκαλιστές” δηλ. απόφοιτοι παιδαγωγικών ακαδημιών της Ελλάδας (ο τρόπος και οι διαδικασίες αποστολής τους στον Πόντο θα παρουσιαστεί αμέσως παρακάτω), ενώ στο επίπεδο του Γυμνασίου διδάσκουν κυρίως απόφοιτοι του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αλλά και το ίδιο το Πανεπιστήμιο γνωρίζοντας το ρόλο που επιτελεί στα πλαίσια του κράτους, δεν λησμονεί, κατά τον εορτασμό μιας σημαντικής του επετείου, των 75 χρόνων του, λίγο πριν τον 1^ο παγκόσμιο πόλεμο, να καλέσει μεταξύ των άλλων παραγόντων των Ελλήνων του εξωτερικού και το Διευθυντή του Φροντιστηρίου Τραπεζούντας²¹

²⁰ ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ Κωνσταντίνος: «Λόγος εκφωνηθείς υπό του Πρυτάνεως Κωνσταντίνου Φρεαρίτου, παραδίδοντος την πρυτανείαν τω διαδόχω αυτού», εν Αθήναις 1864, σελ.49.

²¹ ΑΜΣΑ (Αρχείο Συλλόγου Μικρασιατών «η Ανατολή») / Φ.Τραπεζούντος / IB 139 /1912. Έγγραφο της Εφορίας Τραπεζούντος προς το Σύλλογο με αρ. πρωτ. 250 και ημ/νία 28 Ιαν. 1912.

Δεν πρέπει να λησμονείται και η ελλαδική διείσδυση μέσω της αποστολής σημαντικού σε αξία παιδαγωγικού και επιστημονικού υλικού για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα του Πόντου, όπως πχ από την Πρυτανεία του Πανεπιστημίου Αθηνών προς τον “Ξενοφώντα”²², από τη “βιβλιοθήκη Μαρασλή”, το “Σύλλογο προς διάδοση ωφελίμων βιβλίων”²³, κλπ.

Η διείσδυση του ελλαδικού κράτους στον Πόντο αλλά και στις άλλες περιοχές της αυτοκρατορίας αντικατοπτρίζεται στον έλεγχο που ασκεί στα εκπαιδευτικά τους πράγματα όχι μόνο με την κατάρτιση στο Πανεπιστήμιο εκπαιδευτικών και άλλων επιστημόνων που στη συνέχεια σταδιοδρομούν στο οθωμανικό κράτος αλλά και μέσω της ισοτιμίας των τίτλων των ελληνικών σχολείων της αυτοκρατορίας προς τα σχολεία του ελλαδικού κράτους²⁴. Η αναγνώριση δε της ισοτιμίας του Φροντιστηρίου με τα αντίστοιχα ελλαδικά σχολεία, πραγματοποιείται στις αρχές του 20ού αιώνα. Συγκεκριμένα το Φροντιστήριο αναγνωρίζεται ως ισότιμο με τα ελληνικά κρατικά γυμνάσια με το Β.Δ. Α130 της 1-5-1912.

Τέλος δεν είναι δυνατόν να παραγνωριστεί και ο ρόλος που παίζουν οι ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Παρά το γεγονός ότι οι εμπορικές σχέσεις της Ελλάδας με τη ραγδαία αναπτυσσόμενη στις αρχές του 20ου αιώνα Τραπεζούντα είναι τελευταίες σε αξία μεταξύ όλων των χωρών και τα περιθώρια για μεγαλύτερη ανάπτυξή τους είναι πολύ μεγάλα²⁵, όμως μια σειρά μικρές ή μεγάλες ελληνικές εταιρείες δραστηριοποιούνται ήδη στον Πόντο και κυρίως στην Τραπεζούντα. Σημαντικότερη όλων είναι η “Πανελλήνιος Ατμοπλοϊκή εταιρεία”, η οποίαπρακτορεύεται από τον Πόντιο Ιωσήφ Ιωαννίδη και σ’ αυτήν οφείλεται και αυτός ο μικρός έστω όγκος των εισαγωγών ελληνικών προϊόντων στον Πόντο, ενώ έχειπρακτορεία και στις άλλες μεγάλες παραθαλάσσιες πόλεις του Πόντου²⁶. Άλλες εταιρείες είναι η “ΑΜΟΙΒΑΙΑ Ασφαλιστική Εταιρεία Ζωής και Πρόνοιας” της οποίας η έδρα στην Αθήνα βρίσκεται στην οδό Σταδίου 56²⁷, η Εταιρεία παραγωγής (με έδρα τον Πειραιά) κονιάκ Δημοσθένους Π. Πουρή²⁸,

²² ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ Αντ.: «Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Τραπεζούντος “Ο Ξενοφών”», Περιοδικό «Ποντιακή Στοά 1972-74», Αθήνα 1974, σελ.290.

²³ ΦΩΣΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Αγαθάγγελος: «Το χωρίον Ίμερα», ΑΠ, τ.11^{ος}, Αθήνα 1941, σελ. 152.

²⁴ ΣΑΡΡΗΣ Νεοκλής: «Οσμανική πραγματικότητα» Αθήνα, Αρσενίδης, τ.2^{ος}, σελ. 399

²⁵ ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Κων: «Περιήγησις εις τον Πόντον», Αθήνα 1903, σελ.243. Εδώ ο σ. με λύπη του διαπιστώνει ότι οι εμπορικές σχέσεις της Ελλάδας είναι τελευταίες σε αξία τόσο στον όγκο των προϊόντων όσο και στην αξία τους, προτείνει δε τον εμπλουτισμό τους με την εισαγωγή από την Ελλάδα σάπωνος, ελαιών, ελαιολάδου, σταφίδων, υφασμάτων, δερμάτων, υποδημάτων κλπ. Ο σημαντικός αυτός Έλληνας πολιτικός και συγγραφέας που επισκέπτεται τον Πόντο το 1902, διαπιστώνει τη μεγάλη ανάγκη διείσδυσης της Ελλάδας σε μια περιοχή όπου ακμάζει το ελληνικό στοιχείο και κυριαρχεί στην τοπική οικονομία και κοινωνία. Προτείνει γι’ αυτό το λόγο προτείνει τη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση των οικονομικών συναλλαγών της Ελλάδας με τον Πόντο. Χαρακτηριστικά σε άρθρο του που δημοσιεύεται τον Απρίλιο του 1901 στο ελληνικό περιοδικό «Ναυτική Ελλάδα» προτείνει να κυριαρχήσουν τόσο στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου, όσο και –κυρίως- στα στενά και την εσωτερική κλειστή θάλασσα (του Ευξείνου Πόντου). Η κυριαρχία αυτή πρέπει να γίνει από τους Έλληνες υπο Οθωμανική σημαία και Ελλαδίτες. Θεωρεί Δε ότι πρέπει οι Έλληνες να συνεργαστούν και με τους Τούρκους, για να παραμερίσουν τους υπόλοιπους ξένους, γιατί διαφορετικά «η ζημία θα επιπέσει εξ ίσου και κατά της ελληνικής και κατά της τουρκικής ναυτιλίας» (ό.π., σελ. 243-244).

²⁶ «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ και Οδηγός της Τραπεζούντος και των Περιχώρων», Εν Τραπεζούντι 1905, σελ. 261.

²⁷ Ο.π., σελ. 29.

²⁸ Ο.π., σελ. 13.

η Ατμοπλοϊκή εταιρεία Αιγαίου²⁹, κλπ. Υπάρχει και ένας μικρός αριθμός ελεύθερων επαγγελματιών που στελεχώνουν την ανθούσα αγορά κυρίως της Τραπεζούντας αλλά και της δεύτερης σε πληθυσμό και οικονομική ανάπτυξη πόλης του Πόντου Αμισού (Σαμψούντας)³⁰.

Ένας άλλος τρόπος διείσδυσης της Ελλάδας στην περιοχή του Πόντου είναι η ίδρυση από ελληνικούς φορείς διαφόρων ιδρυμάτων εκεί, όπως ορφανοτροφείων³¹.

Σημαντικό ρόλο παίζει η ψυχαγωγία και κυρίως το θέατρο, που φαίνεται ότι αγαπούν ιδιαίτερα στον Πόντο και κυρίως στην Τραπεζούντα. Γνωστοί ελληνικοί θίασοι της Αθήνας, όπως της Κοτοπούλη και της Κυβέλης κάνουν παραστάσεις στην Τραπεζούντα³² και η επίσκεψή τους εκεί είναι ένα σημαντικό πολιτιστικό γεγονός, μέσω του οποίου μεταφέρεται το κλίμα και η ιδεολογία της αθηναϊκής κοινωνίας στην περιοχή.

Στην περιοχή του Πόντου και γενικά στη Μ. Ασία η διείσδυση του ελλαδικού κράτους πραγματοποιείται μέσω ιδιωτικών φορέων, οι οποίοι είναι φορείς της κρατικής ιδεολογίας. Ένας απ' αυτούς είναι ο "Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων", του οποίου βασικά στελέχη είναι γνωστοί άνθρωποι των γραμμάτων και λογοτέχνες, όπως ο Γ. Δροσίνης, ο Δ. Βικέλας κλπ. Ο Σύλλογος αυτός οργανώνει βιβλιοθήκες, εκδίδει βιβλία και διάφορα εποπτικά μέσα διδασκαλίας πρωτοποριακά για την εποχή αυτή των αρχών του 20ου αιώνα (αστρονομικούς πίνακες, βαρόμετρα και διάφορα άλλα όργανα φυσικής, ιστορικούς και γεωγραφικούς χάρτες και εικόνες κλπ). Διαθέτει ολόκληρη έκθεση εποπτικών οργάνων και βιβλίων που εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη³³. Ιδιαίτερη μέριμνα του Συλλόγου είναι η ίδρυση ή και εμπλουτισμός ήδη υπάρχουσών σχολικών βιβλιοθηκών κυρίως στις εκτός Ελλάδος ελληνικές κοινότητες. Οι εκδόσεις πραγματοποιούνται υπό την εποπτεία καθηγητών του Πανεπιστημίου, ενώ τα έξοδα, ειδικά εκείνων που προορίζονται για τις βιβλιοθήκες αυτές, καλύπτουν κατά μεγάλο μέρος ή εξ ολοκλήρου πλούσιοι Έλληνες ομογενείς, όπως ο Γρ. Μαρασλής και ο Μ. Κοργιαλένης³⁴. Ο Σύλλογος, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, τροφοδοτεί κατά την περίοδο αυτή με πολλά βιβλία τα σχολεία του Πόντου και το Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο "Ξενοφώντα" της Τραπεζούντας. Είναι χαρακτηριστικό, ότι 2 από τα βιβλία που εκδίδει και προωθεί ο Σύλλογος στις σχολικές βιβλιοθήκες, είναι ο "Γεροστάθης" του Λ. Μελά και η "Περιήγησις εις τον Πόντον" του Κ. Παπαμιχαλόπουλου, που αποτελεί σημαντική πηγή για κάθε ερευνητή του Πόντου των αρχών του 20ου αιώνα³⁵.

²⁹ Ο.Π., σελ. 261.

³⁰ Αυτό τεκμαίρεται από ένα σημαντικό αριθμό εγγράφων (90) που συντάχθηκαν μεταξύ του 1909 και 1914 στο Υποπροξενείο της Ελλάδας στην Αμισό και βρέθηκαν από το γράφοντα στο Προξενείο της Ελλάδας στην Κων/πολη. Πρόκειται κυρίως για εξουσιοδοτήσεις, συμβόλαια, πληρεξούσια κ.α. έγγραφα που τα υπογράφουν Ελλαδίτες επιχειρηματίες της Αμισού (Σαμψούντας), που προέρχονται από διάφορες περιοχές: κυρίως από την Πελοπόννησο, αλλά και την Κεφαλληνία, Δωρίδα, Αθήνα, Σαλαμίνα, Βόλο, Πειραιά, κλπ. Ως γνωστόν οι προξενικές αρχές είχαν –και έχουν- πλην των άλλων και τη δυνατότητα να κάνουν συμβολαιογραφικές πράξεις.

³¹ ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ Γ. «Αληθινές Ιστορίες», ΠΕ, τεύχος 43^ο, 1982, σελ.37.

³² ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ, τεύχος 65, 1986, σελ. 43.

³³ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ τεύχος Ζ-Η, Ιούλ.-Αύγ. 1910, σελ. 290-291.

³⁴ Ο.Π.

³⁵ Ο.Π., σελ.304 και 306 αντίστοιχα.

2. Η περίπτωση του Συλλόγου των Μικρασιατών “Η Ανατολή”.

Η διείσδυση του ελλαδικού κράτους, όπως προαναφέρθηκε, πραγματοποιείται αποτελεσματικότερα μέσω ιδιωτικών φορέων, οι οποίοι είναι φορείς της κρατικής ελλαδικής ιδεολογίας. Έχουμε ήδη αναφερθεί σε τέτοιους φορείς, όπως το “Σύλλογο προς διάδοση ωφελίμων βιβλίων”, κ.ά. Ο φορέας όμως που φαίνεται να παίζει σημαντικότερο ρόλο στα εκπαιδευτικά πράγματα του Πόντου – αλλά και όλης της Μ. Ασίας – είναι ο Σύλλογος των Μικρασιατών “Η Ανατολή”.

Ο Σύλλογος αυτός ιδρύεται στην Αθήνα το 1891 με μέλη του εξέχοντα στελέχη της ελληνικής κοινωνίας, κυρίως καθηγητές του Πανεπιστημίου, κατά κύριο λόγο μικρασιατικής καταγωγής, ενώ κύριος και αποκλειστικός του σκοπός είναι *“η εμπέδωσις της Ορθοδοξίας και η διάδοσις των ελληνικών γραμμάτων εν τη Μικρά Ασία”*³⁶. Πρόκειται σαφώς για ιδεολογικοπολιτικούς στόχους, οι οποίοι δικαιολογούνται από το γεγονός ότι στη Μ. Ασία κατοικούν όχι απλώς μερικές εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες, αλλά *“το μισό ελληνικό γένος”*, το οποίο από τα παράλια του Αιγαίου μέχρι τα βάθη της Ανατολής έχει την ίδια θρησκεία, τα ίδια ήθη και έθιμα και μιλά την ίδια γλώσσα, εκτός από ένα σημαντικό μέρος, που λόγω πολιτικών περιπετειών έχει απωλέσει την πατρογονική του γλώσσα³⁷. Τη δράση του Συλλόγου καθορίζουν οι διαπιστώσεις αυτές καθώς και μια σειρά άλλων, όπως το ότι πάμπολλες ελληνικές κοινότητες στερούνται εκκλησιών και, πολύ περισσότερο, σχολείων. Σε εκατοντάδες δε κοινότητες λειτουργεί υποτυπωδώς σχολείο, κυρίως στο νάρθηκα των εκκλησιών, εάν υπάρχει και αυτός. Πέραν δε τούτων ισχυρό κίνητρο δράσης του Συλλόγου αποτελεί η ανεξέλεγκτη δράση των δυτικών προσηλυτιστών, οι οποίοι με τεράστια ποσότητα χρήματος προσπαθούν να διαφθείρουν τις συνειδήσεις των Ελλήνων εκμεταλλευόμενοι τα προαναφερθέντα προβλήματα και να προσηλυτίσουν τις ελληνικές κοινότητες *“διαστρέφουσαι ασυστόλως και κακοβούλως την τε ιστορίαν και τα δόγματα της ορθοδοξίας και διακωμωδούσαι τον ορθόδοξον κλήρον”*³⁸ και *“διαβολικότατα πολιτευόμενοι οι ψυχέμποροι ούτοι, πειρώνται να στραγγαλίσουσι το εθνικόν φρόνημα των Ελλήνων”*³⁹

Απέναντι σ’ αυτά τα μεγάλα και πολύπλοκα προβλήματα, ο Σύλλογος απαντά με μια σειρά δράσεις, με κεντρικό στόχο να στηρίξει αποφασιστικά τα σχολεία των Ελλήνων της Μ. Ασίας και του Πόντου αλλά και να ανακουφίσει τους Έλληνες σε κάθε περίπτωση που παρίσταται ανάγκη. Εκδίδει το περιοδικό “ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ”, το οποίο εμπλουτίζεται με ύλη, άρθρα, ειδήσεις κ.α. που στέλνονται από τις διάφορες περιοχές της Ανατολής όπου διαμένουν Έλληνες και αποτελεί πολύτιμη πηγή στοιχείων για την έρευνα του μικρασιατικού γενικά, αλλά και του ποντιακού ελληνισμού ειδικότερα, κατά την περίοδο αυτή.

Για τη στελέχωση των σχολείων δέχεται υποτρόφους των ελληνικών κοινοτήτων, τους οποίους προωθεί στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή και στο Ιεροδιδασκαλείο που από το 1900 ιδρύει στη Σάμο, στο Διδασκαλείο Αθηνών

³⁶ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, Σύγγραμμα Περιοδικόν του Συλλόγου των Μικρασιατών «η Ανατολή», τόμος 2^{ος}, τεύχος 1^ο, Αθήναι 1905, σελ. 18. Εδώ Αναφέρεται στους σκοπούς του συλλόγου ο Γενικός Γραμματέας, Ιατρός Κωνσταντίνος Λαμέρας, κατά την Έκθεση Πεπραγμένων.

³⁷ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, Τόμος 3^{ος}, τεύχος 7^ο, Εν Αθήναις 1906, σελ. 302-303.

³⁸ Ο.π., σελ.304.

³⁹ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, τόμος 2^{ος}, τεύχος 1^ο, Αθήναι 1905, σελ. 20.

και στο Αρσάκειο Παρθεναγωγείο, καλύπτοντας μεγάλο μέρος των εξόδων φοίτησης και διαμονής και σε κάποιες περιπτώσεις καλύπτοντας το σύνολο των εξόδων. Οι υπότροφοι μετά την αποφοίτησή τους υποχρεώνονται να μεταβούν στην ιδιαίτερη πατρίδα τους και να υπηρετήσουν εκεί ως διδάσκαλοι ή ιερείς⁴⁰. Ακόμη, εκατοντάδες από τους Ελλαδίτες αριστούχους αποφοίτους υποτρόφους αυτών των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, οι οποίοι είναι φορείς της ιδεολογίας του Συλλόγου, αποστέλλονται σε διάφορες περιοχές της Μ. Ασίας και του Πόντου, ως απόστολοι για να αποκρούσουν τους κινδύνους από τον προσηλυτισμό και να στηρίξουν τη θρησκεία και τον εθνισμό των Ελλήνων⁴¹. Η διαδικασία που ακολουθεί ο Σύλλογος είναι η αποστολή επιστολών προς τα όργανα των σημαντικότερων εκπαιδευτικών φορέων, όπως το Συμβούλιο των Σχολείων της Τραπεζούντας, από τα οποία ζητά κατάλογο αποφοίτων για να σπουδάσουν στην Ελλάδα ως υπότροφοι και αφού περαιώσουν τις σπουδές τους, να επιστρέψουν στην πατρίδα τους⁴².

Σε πολλές περιπτώσεις ο Σύλλογος αποστέλλει διάφορα είδη στις απομακρυσμένες ελληνικές κοινότητες. Αυτά είναι κυρίως εποπτικό διδακτικό υλικό όπως γεωγραφικοί χάρτες, εικόνες από την Αγία Γραφή, αλλά και βιβλία για τον εμπλουτισμό των σχολικών βιβλιοθηκών, ακόμη διδακτικά βιβλία για τους άπορους μαθητές της κοινότητας, εκκλησιαστικά βιβλία, ιερά άμφια για τους ιερείς και γενικά οτιδήποτε θα μπορούσε να βελτιώσει τη θρησκευτική και εκπαιδευτική κατάσταση της κοινότητας⁴³.

Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις όπου ο Σύλλογος έρχεται αρωγός σε περιπτώσεις μεγάλων φυσικών καταστροφών που πλήττουν τους ελληνικούς πληθυσμούς, όπως γίνεται στην περίπτωση της μεγάλης πυρκαγιάς που πλήττει τη Σινώπη στο δυτικό Πόντο στις 1 Ιανουαρίου του 1895 και αποτεφρώνει τα ελληνικά σχολεία της πόλης, όπου με την ουσιαστική συνδρομή του Συλλόγου αποστέλλεται το ποσόν των 14.166 δραχμών (μεταξύ των οποίων 4000 δραχμές είναι προσφορά της ελληνικής κυβέρνησης) και παρακινούνται πολλοί επώνυμοι και ανώνυμοι Έλληνες, πλούσιοι ομογενείς και διάφοροι ελληνικοί φορείς να συνδράμουν στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, όπως και γίνεται, κατά τέτοιο μάλιστα τρόπο, ώστε η ανοικοδόμηση των σχολείων της πόλης να γίνει πραγματικότητα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα⁴⁴. Παρόμοια περίπτωση είναι αυτή της περιοχής Κολωνείας του Πόντου, όπου ο Σύλλογος βοηθά τους εκεί Έλληνες να ανακουφιστούν από το σεισμό του καλοκαιριού του 1905 και να ανοικοδομήσουν τα κατεστραφέντα σχολεία και εκκλησίες⁴⁵.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα πτυχή της δράσης του Συλλόγου αποτελεί η προσπάθεια μελέτης της ιστορίας, αρχαιολογίας και οικονομίας της Μ. Ασίας

⁴⁰ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, Τόμος 3^{ος}, τεύχος 7^ο, Εν Αθήναις 1906, σελ.305-307.

⁴¹ Ο.Π., σελ. 309.

⁴² ΑΜΣΑ, / Φ.Τραπεζούντος / IB 62. Εδώ η Εφορία των σχολείων της Τραπεζούντας ευχαριστεί το Σύλλογο για την προσφορά του – μέσω επιστολής του – προς το Συμβούλιο των Σχολείων της πόλης για τη χορήγηση υποτροφιών προς αποφοίτους του Φροντιστηρίου για να καταρτιστούν ως δάσκαλοι & δασκάλες.

⁴³ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, τόμος 3^{ος}, τ. 7^ο, Αθήναι 1906, σελ. 310.

⁴⁴ Ο.Π., σελ. 310

- ΑΜΣΑ / Επαρχία Αμασείας/ ΙΑ 5. Έγγραφο του συμβουλίου της ελληνικής κοινότητας Σινώπης προς το Μικρασιατικό Σύλλογο «Η Ανατολή» με αρ. πρωτ.371 και ημ/νία 17 Φεβρουαρίου 1895, όπου εκφράζονται θερμές ευχαριστίες προς το Σύλλογο για τη βοήθειά του προς την κοινότητα.

⁴⁵ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, τόμος 2^{ος}, τεύχος 1^ο, Εν Αθήναις 1905, σελ. 28.

και των επί μέρους περιοχών της και κυρίως η από κάθε άποψη μελέτη της κατάστασης, όπως διαμορφώνεται για τον ελληνοισμό της Μικράς Ασίας. Για το λόγο αυτό λαμβάνει συνεχώς μακροσκελείς εκθέσεις από διάφορους εξέχοντες παράγοντες των ελληνικών κοινοτήτων και κυρίως εκπαιδευτικών, οι οποίοι εκθέτουν τα κοινωνικά, εκπαιδευτικά, θρησκευτικά προβλήματα καθώς και την οικονομική κατάσταση κλπ, παραθέτοντας ταυτόχρονα διάφορους ενδιαφέροντες στατιστικούς πίνακες⁴⁶. Κατ' αυτό τον τρόπο ο Σύλλογος έχει μια πολύ καλή εικόνα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής κατάστασης του Πόντου και της υπόλοιπης Μ. Ασίας, γεγονός που τον βοηθά να προχωρά στον καλύτερο δυνατό σχεδιασμό της δράσης του.

Σημαντική αξία από κάθε άποψη έχει η αλληλογραφία του Συλλόγου που διασώθηκε και συνιστά πολύτιμο αρχαιολογικό υλικό για τη μελέτη του μικρασιατικού χώρου. Ειδικά για την περίπτωση του Πόντου, το υλικό αυτό είναι αρχειοθετημένο κατά μητροπολιτικές επαρχίες και αποτελεί – παράλληλα με το περιοδικό του Συλλόγου τον “Ξενοφάνη” – πολύτιμη πηγή στοιχείων για τη μελέτη της περιοχής. Τα έγγραφα του αρχείου αυτού είναι πάρα πολλά και αφορούν επιστολές των εφορειών των σχολείων του Πόντου, όπου περιγράφεται η κατάσταση της εκπαίδευσης και ζητείται η συμπαράσταση του Συλλόγου. Υπάρχουν επίσης εκθέσεις εκπαιδευτικών και άλλων επιστημόνων προς το Σύλλογο, όπου περιγράφονται ιστορικά, γεωγραφικά, κοινωνικά, οικονομικά κ.α. δεδομένα των διαφόρων περιοχών του Πόντου ενώ παράλληλα παρατίθενται και ενδιαφέροντες στατιστικοί πίνακες.

Πολύ μεγάλης αξίας στοιχείο για την έρευνά μας είναι κάποιες επιστολές της Εφορείας των σχολείων της Τραπεζούντας προς το Σύλλογο, με τις οποίες ζητά την αποστολή επιστημονικά καταρτισμένων εκπαιδευτικών για να στελεχωθούν το Φροντιστήριο και τα δημοτικά σχολεία της πόλης που, ως γνωστόν, υπάγονται σ' αυτό⁴⁷.

Οι εκπαιδευτικοί που αποστέλλονται από το Σύλλογο στα σχολεία της περιοχής, αναλαμβάνουν να τον ενημερώνουν όχι μόνο για την κατάσταση της εκπαίδευσης στην περιοχή⁴⁸, αλλά και να διεκπεραιώσουν διάφορες εργασίες για λογαριασμό του Συλλόγου, όπως τη συγκέντρωση των συνδρομών προς το περιοδικό “Ξενοφάνης”⁴⁹, ή ακόμη και διάφορες στατιστικές και άλλες πληροφορίες για την περιοχή⁵⁰.

⁴⁶ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, τόμος 2^{ος}, τεύχος 1^ο, Εν Αθήναις 1905, σελ.24.

⁴⁷ Α.Μ.Σ.Α., Φ. Τραπεζούντος/IB 22 και IB24. Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση εγγράφων. Στο πρώτο έγγραφο με αρ.πρωτ. 40 και ημερομηνία 10 Ιουλίου 1902, η εφορεία των εκπαιδευτηρίων Τραπεζούντας ζητά από το Σύλλογο να στείλει ένα «διδασκαλιστήν ικανόν και χρηστοθήθ, πτυχιούχον, ει δυνατόν, του διδασκαλείου Αθηνών» με αποδοχές «λίρας Τουρκίας Πεντήκοντα, έναντι εργασίας 36 ωρών (την εβδομάδα)». Με το δεύτερο έγγραφο (αρ. πρωτ. 59/16 Αυγ. 1902) επανέρχεται στο προηγούμενο αίτημά της, ζητώντας και δεύτερο εκπαιδευτικό, γιατί στο μεταξύ οι ανάγκες έγιναν μεγαλύτερες.

⁴⁸ Α.Μ.Σ.Α., Φ. Τραπεζούντος/IB 47. Το έγγραφο αυτό με ημερομηνία 27-12-1903 ο δάσκαλος Νεσλαχανίδης που έφτασε στην Τραπεζούντα με την ευθύνη του συλλόγου για να διδάξει στο Φροντιστήριο, εκφράζει την απογοήτευσή του για το επίπεδο της εκεί παρεχόμενης εκπαίδευσης, μάλιστα δε αναφέρει ότι οι μαθητές της Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου αγνοούν «και αυτά τα βραχέα και μακρά φωνήεντα και την κλίσην πρωτοκλίτων και δευτεροκλίτων ονομάτων»

⁴⁹ Α.Μ.Σ.Α., Φ. Τραπεζούντος/IB 46. Έγγραφο με ημερομηνία 22 Δεκ. 1903 από το δάσκαλο Ιωάννη Καστηνό, ο οποίος αποστέλλει στο Σύλλογο συνδρομή του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Τραπεζούντας «Ο Ξενοφών».

⁵⁰ Α.Μ.Σ.Α., Φ. Τραπεζούντος/IB 42, έγγραφο με ημερομηνία 9-11-1903.

Το κύρος του Συλλόγου βρίσκεται σε υψηλό σημείο στη συνείδηση των Ελλήνων του Πόντου και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι σημαντικοί παράγοντες της ελληνικής κοινότητας Τραπεζούντας με μεγάλη προσφορά στην πόλη, προτείνονται από μέλη του Συλλόγου προς τα όργανά του, να ανακηρυχθούν επίτιμα μέλη του για την προσφορά τους αυτή⁵¹.

Οι εκπαιδευτικοί που αποστέλλονται με ευθύνη του Συλλόγου στα σχολεία της Τραπεζούντας αλλά και του υπόλοιπου Πόντου, οφείλουν όχι μόνο να είναι άφογοι στη συμπεριφορά τους απέναντι στα μέλη των ελληνικών κοινοτήτων και της τοπικής κοινωνίας γενικότερα, αλλά και να έχουν μια πολυεπίπεδη κοινωνική προσφορά. Ως τέτοια χαρακτηριστική περίπτωση είναι αυτή του Διευθυντή των σχολείων της παραθαλάσσιας κωμόπολης Πουλαντζάκης, δυτικά της Τραπεζούντας, Μιλτιάδη Κεστεκίδη, αποφοίτου του Ιεροδιδασκαλείου Σάμου, *“όστις επαινείται δια την ανύψωσιν του εκπαιδευτηρίου ου μόνον διευθύνων και διδάσκων και κηρύττων επ’ εκκλησίας κατά πάσαν Κυριακήν εναλλάξ ελληνιστί και τουρκιστί, αλλά και τους συνεργάτας αυτού διδασκάλους υποβοηθεί δι’ υποδειγματικών διδασκαλιών και την μουσικήν και γυμναστικήν μετά ζήλου τους μαθητάς διδάσκων»*⁵². Γίνεται φανερό δηλαδή ότι ο Σύλλογος δεν φροντίζει μόνο να νουθετεί τους εκπαιδευτικούς που στέλνει στις διάφορες περιοχές του Πόντου (και της Μ. Ασίας) και να ζητά από αυτούς να έχουν την καλύτερη δυνατή προσφορά, αλλά ακόμη προβάλλει ως πρότυπα και τις περιπτώσεις των εκπαιδευτικών που ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του.

Σε κάποιες περιπτώσεις στελέχη του Συλλόγου είναι Πόντιοι λόγιοι, οι οποίοι αναλαμβάνοντας σημαντικά καθήκοντα, συνδέουν το Σύλλογο με την πατρίδα τους, υποβοηθώντας κατ’ αυτό τον τρόπο τη διείσδυσή του εκεί. Ως τέτοιοι αναφέρονται ο Επαμεινώνδας Κυριακίδης, ο γνωστός λόγιος, που διετέλεσε και εκπαιδευτικός του Φροντιστηρίου, ο οποίος για πολλά χρόνια όντας αντιπρόεδρος και Πρόεδρος του Συλλόγου Μικρασιατών “Η Ανατολή”, παίζει κεντρικό ρόλο στις διεργασίες και τη δράση του⁵³. Άλλος είναι ο Αρχιμανδρίτης Άνθιμος Α. Παπαδόπουλος (μετέπειτα, το 1928 στην Ελλάδα ιδρυτικό μέλος της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών της οποίας πρώτος Πρόεδρος υπήρξε ο Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρύσανθος, ενώ ο ίδιος αντικατέστησε αργότερα το μεγάλο ιεράρχη ως 2^{ος} Πρόεδρος της Επιτροπής) ο οποίος ως αριστούχος απόφοιτος της Φιλοσοφικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, αναλαμβάνει την ιδιαίτερα σημαντική θέση του Διευθυντή του Ιεροδιδασκαλείου⁵⁴, συνδέοντας κατ’ αυτό τον τρόπο ακόμη στενότερα την περιοχή του Πόντου με το Σύλλογο και διευκολύνοντας τη διείσδυσή του εκεί. Αναφέρονται ακόμη ο ιεροδιάκονος Κωνσταντίνος

⁵¹ Α.Μ.Σ.Α., Φ. Τραπεζούντος/ΙΒ 26. Πρόκειται για έγγραφο προς το Σύλλογο με ημερομηνία 25 Νοεμβρίου 1902 που υπογράφουν τα μέλη –ποντιακής καταγωγής που διαμένουν στην Αθήνα- Χαράλαμπος Ανδρεάδης, Ν. Λεοντίδης, Θωμαΐδης, Σουλιάδης κλπ. Το έγγραφο αυτό αφορά τον Τραπεζούντιο Παναγιώτη Ακρίτα, ο οποίος εκτός των άλλων ενίσχυσε με 500 λίρες την οικοδόμηση του νέου κτιρίου του Φροντιστηρίου, αλλά και –κυρίως – προσέφερε 7000 λίρες για την ανέγερση του Ακρίτειου νοσοκομείου Τραπεζούντας, το οποίο ως γνωστόν οικοδομήθηκε το 1906.

⁵² ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, Τόμος 6^{ος}, τεύχος 1^ο, Αθήναι, Ιανουάριος 1909, σελ. 43-44.

⁵³ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Διαμαντής : «Τα δημοσιεύματα του περιοδικού “Ξενοφάνης” για τον Πόντο», ΑΠ, τόμος 48^{ος}, Αθήνα 1999, σελ. 315.

⁵⁴ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, Τ. Ζ-Η, Ιούλιος –Αύγουστος 1910, σελ. 315.

Ρωμανός⁵⁵, ο γιατρός Χρήστος Καλαντίδης⁵⁶, ο φιλόλογος Γεώργιος Σουμελίδης⁵⁷ και άλλοι.-

SUMMARY

The Greek college “Frontistirion” of Trebizond and the infiltration of the Greek state to the area of Pontus at the beginning of the 20th century.

The article aims at an introductory presentation of the Greek state's influences in the area of Pontus and especially in the city of Trebizond, through the education, at the beginning of the 20th century.-

---

⁵⁵ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ, ό.π.. Αυτός υπήρξε υπότροφος της «Ανατολής» στη Ριζάρειο σχολή και αργότερα διετέλεσε για μερικά χρόνια ειδικός γραμματέας του Συλλόγου.

⁵⁶ Ο.Π. Διετέλεσε και αυτός για μερικά χρόνια ειδικός γραμματέας του Συλλόγου.

⁵⁷ ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ, τόμ.4^{ος}, σελ. 154. Εδώ φέρεται ως διατελέσας έφορος της βιβλιοθήκης του Συλλόγου.